

Šefčík, Ondřej

[Šturm, Pavel; Bičan, Aleš. Slabika a její hranice v češtině]

Linguistica Brunensia. 2023, vol. 71, iss. 1, pp. 100-102

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2023-1-9>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78618>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20231009

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Pavel Šturm – Aleš Bičan:

Slabika a její hranice v češtině.

Praha: Karolinum. 2022. 390 s.

ISBN 978-80-246-5101-9

Recenzovaná kniha se věnuje obecně zanedbávanému tématu slabiky, stručnému shrnutí zájmu o ní obecně a v českém prostředí vůbec (Hálova *Slabika, její povaha a vývoj* je výjimkou a letitou navíc). Kniha, jak se dočítáme, vychází ze Šturmovy disertační práce, která se zabývala zkoumáním fonetických aspektů slabiky, a protože stejnému tématu se z fonologického hlediska věnuje Bičan, jeden z oponentů Šturmovy disertace, spojili oba své síly v společném komplexním pohledu na otázky slabiky.

Mimo úvodu a závěru kniha obsahuje šestnáct hlav. První dvě hlavy (*Slabika v jazycích* a *Fonetická podstata slabiky*) jsou metodologicky definiční, v první se zvažuje slabika jako distribuční jednotka, její váha, a hlavně slabičná typologie (zde aplikováním MADDIESONA 2013), v druhé se stručně shrnuje starší i novější pojetí artikulační podstaty slabiky, aby se přešlo k teoriím zdůrazňujícím význam sonoritních škál a kognitivní percepce slabiky. Tyto přehledy jsou přes svou stručnost vyčerpávající a užitečnou pomůckou pro hlubší zájemce o problematiku. Třetí až pátá kapitola (*Slabikování a hranice slabiky, Fonotaktická báze slabikování, Další principy slabikování*) se zabývají slabikováním a určováním hranic mezi slabikami a jsou to úsporně a vyčerpávajícím způsobem napsané popisy slabikotvorby, přiměřeně reflektující dosavadní literaturu a přinášející způsobem vlastní autorský vklad.

Jádrem knihy jsou kapitoly šestá až devátá (*Předpoklady pro zkoumání české fonotaktiky, Konsonantické shluky na začátku slov, Konsonantické shluky na konci slovy, Fonotaktické slabikování češtiny*), tvořící fonologický blok a dále desátá až patnáctá (*Analýza experimentů se slabikováním, Artikulační a akustické koreláty slabičné příslušnosti, Percepční slabikování, Výzkum behaviorálního slabikování, Behaviorální experimenty, Metalingvistická data*), tvořící zase blok věnovaný slabikotvorným experimentům. Fonologická část excerpuje data z *Fonologického korpusu češtiny*, naopak FKČ je v částech experimentálních využíván méně. Analýzou dat FKČ jsou nalezeny možnosti fonotaktického umístění slabičné hranice pro všechny doložené trsy. V tomto se navazuje na starší Bičanovy pokusy (od BIČAN 2013 po jeho hesla v NESČ) a jde o nejvíce materiálově vyčerpávající pokus, jaký byl dosud podniknut na českém materiálu.

Experimentální blok se liší snad ve všem: navrhuje se a zdůvodňuje se série experimentů, které se posléze realizují. Ačkoliv jde zde nutně o pouhý výběr z možných experimentů, přesto je dosti přesvědčivý, abychom mohli říci, že dané experimenty podporují výklady části fonologické. Je nutné pochválit i autory, že odolali nutkání svému i potenciálního čtenáře čekat jediný způsob určení slabičné hranice a upřednostnili svůj kategoriální model (rozlišující mezi *majoritním vs. minoritním* či dokonce *výjimečným* slabikováním, respektive se uvažuje o *aktuální vs. potenciální* slabikovatelnosti), kdy navrhuje jisté hierarchie možných řešení s mírou variantnosti rostoucí s komplexitou a délkou slabičného trsu.

Recenzent s překvapením zjistil, že Bičan opustil svou dřívější představu, že afrikáty je nutné chápat jako bifonematické trsy, patrně je to výsledkem kompromisu se spoluautorem,

je škoda, že otázka nebyla vypořádána alternativně v poznámce pod čarou (rozhodně by se zvýšila komplexnost trsů). Recenzent nicméně spíše postrádá hlubší výklad k otázce, zda můžeme trsy *pj, bj, fj, vj* chápat jako plně ekvivalentní ostatním trsům *obstruents + j*, což platí jistě foneticky, ale sotva fonologicky, neboť *labiála + j* uzavírá zpravidla alternaci s labiálou ekvivalentní alternaci mezi *palatálami* a *alveolárami* (stranou nechme přejímku typu *fjord*), ostatně recenzent má důvody chápat jako funkčně zásadně odlišné trsy přes hranice morfů (*objet, sjezd*) či nikoliv (*pět, běh, ba i onen fjord*). K tomu bude jistě další debata, kdy, dle mého soudu, je nutné zohlednit právě švy a morfonologické (i fonotaktické) alternace více, než jak analýzu pojali oba spoluautoři.

Závěrečnou kapitolou je ta o *Slabikování češtiny*, samotný velmi stručný *Závěr* je až příliš stručným výčtem probraných témat a výstupů a desiderat do budoucna.

Kniha je bohatě doplněna jedenácti přílohami (povětšinou se jedná buď o materiály pro experimenty a dotazníková šetření, statistické podklady jednotlivých experimentů, výsledky experimentů a dotazníkového šetření a frekvence vzorců českých slabik).

Dílo je doplněno rozsáhlým anglickým resumé, které by knize slušelo i v české podobě, aby se čtenář rychleji zorientoval v obsáhlém a bohatém textu, zvláště když závěr je velmi stručný.

Recenzent musí přiznat, že zpočátku měl obavu, jak dalece půjde skloubit Šturmová z principu deskriptivní fonetika s Bičanovou z principu analytickou fonologií (Trubeckého důrazné rozlišování mezi *Lautlehre parole* a *Lautlehre langue* v de Saussurově smyslu v první kapitole *Grundzüge* buď nejlepším příkladem starého antagonismu; cf. TRUBETZKOY 1939, 7–8), nicméně naopak můžeme říci, že ze spojení obou přístupů vzešlo dílo osvěžující, přes některé otazníky, které z četby vzešly. Na druhou stranu: právě otazníky nad četbou podněcují další bádání.

LITERATURA

- BIČAN, Aleš. 2013. *Phonotactics of Czech*. Frankfurt am Main: PL Academic Research.
- HÁLA, Bohuslav. 1956. *Slabika, její povaha a vývoj*. Praha: Československá akademie věd.
- MADDIESON, Ian. 2013. Syllable structure. In: DRYER, Matthew S. – HASPELMATH, Martin, eds. *The World Atlas of Language Structures Online*. Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. URL: <https://wals.info/chapter12>.
- NESČ = KARLÍK, Petr et al. 2016a. *Nový encyklopedický slovník češtiny. A-M*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny + KARLÍK, Petr et al. 2016b. *Nový encyklopedický slovník češtiny. N-Ž*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- ŠTURM, Pavel. 2017. *Určování slabičných hranic v češtině*. Praha. Doktorská disertace. Univerzita Karlova.
- TRUBETZKOY, Nikolai S. 1939. *Grundzüge der Phonologie*. Prague: Cercle Linguistique de Prague.

Ondřej Šefčík

Department of Linguistics and Baltic Languages

Faculty of Arts, Masaryk University

Arna Nováka 1, 602 00 Brno

Czech Republic

sefcik@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.